

СИСТЕМА РОБОТИ НАД ТВОРЧІСТЮ Т. Г. ШЕВЧЕНКА У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Бакум З. П., Городецька В. А. Система роботи над творчістю Т. Г. Шевченка у процесі навчання української мови як іноземної.

Статтю присвячено проблемі методики навчання української мови студентів-іноземців. Уміння читати художні твори, написані українською мовою, є необхідною умовою комплексної роботи вивчення мови як іноземної. Ознайомлення з українською класичною літературою на прикладі поетичної спадщини Т. Г. Шевченка сприятиме формуванню вмінь та навичок розуміння текстів культурологічного спрямування.

Ключові слова: художні твори, українська класична література, поетична спадщина Т. Г. Шевченка, переклад творів.

Бакум З. П., Городецькая В. А. Система работы над творчеством Т. Г. Шевченко в процессе изучения украинского языка как иностранного.

Статья посвящена актуальной проблеме методики преподавания украинского языка студентам-иностранцам. Умение читать художественные произведения является необходимым условием комплексной работы изучения языка как иностранного. Знакомство с украинской классической литературой на примере поэтического наследия Т. Г. Шевченко будет способствовать формированию умений и навыков понимания текстов культурологического направления.

Ключевые слова: художественные произведения, украинская классическая литература, поэтическое наследие Т. Г. Шевченко, перевод произведений.

Bakum Z. P., Gorodetskaya V. A. The system of work on Schevchenko's literary works in teaching Ukrainian as a foreign language.

The article is devoted to the actual problem of teaching methodology of the Ukrainian language to foreign students. An ability to read original literary works is a prerequisite of complex and comprehensive work aimed at learning Ukrainian as a foreign language. Introducing students to Ukrainian classical literature basing on Taras Shevchenko's poetic legacy as an example will contribute to the process of forming students' skills and abilities to understand culturally orientated texts.

Key words: art works, Ukrainian classical literature, Taras Shevchenko's poetic legacy, translated works.

У сучасному світі спостерігається процес глобалізації, що передбачає поміж інших завдань, поставлених перед сучасною людиною, ознайомлення з культурою, світосприйняттям усіх народів, оволодіння їх мовою. Студенти-іноземці технічних факультетів

українських вищих навчальних закладів, свідомо вивчаючи українську мову, особливу увагу приділяють опануванню науковим стилем мовлення задля вдосконалення професійних фундаментальних знань з обраної спеціальності. Однак не менш важливим етапом навчання є робота над текстами стилю художньої літератури, оскільки ознайомлення з класичними зразками художніх творів, написаних добірною українською мовою, сприятиме не лише підвищенню рівня знань із вивчуваної мови, але й розумінню концептуальних, ключових моментів характеру народу, його світоглядних позицій. Однією з таких постатей в українській класичній літературі є особистість великого Кобзаря – Т. Г. Шевченка.

Студентам пропонується робота над текстами культурологічного спрямування, а також завдання до них.

Текст №1

Тарас Григорович Шевченко (1814 – 1861)

У літературі кожного народу серед її великих творців є поети, імена яких огорнені любов'ю, славою. Таким поетом українського народу є Тарас Шевченко. Боротьбою за визволення народу, за соціальну справедливість і духовне розкріпачення має Т. Шевченко здійснив найвище призначення поета. В історію людської культури він увійшов не лише як геніальний поет України, а й як найбільший, поряд з О. Пушкіним, А. Міцкевичем, поет слов'янства, як поет-гуманіст. Т. Шевченко виступив як поет-новатор, приніс із собою в українську літературу «нове слово», новий світ поезії, неповторні образи, картини й барви, небачене раніше багатство тем, ідей, мотивів, жанрів.

Ще з дитинства малий Тарас навчався читати і писати, у шкільні роки ним оволоділа пристрасть до малювання. Усе, що ми знаємо про дитину і підлітка Шевченка, малює нам характер незвичайний, натуру чутливу і вразливу, мрійливу і водночас непокірну, вольову, цілеспрямовану, яка прагне чогось вищого. Це справжня художня натура. У 1838 р. Т. Шевченко навчався в Академії мистецтв (Петербург), де його вважали великим художником. У цей час він одержує срібні медалі за картини «Циганка-ворожка», «Катерина». У 1845 р. Радою Академії мистецтв Шевченкові надано звання некласного художника.

Вірші Шевченко почав писати ще з ранньої юності («Причинна», «Нудно мені, тяжко – що маю робити»). Пробудженню поетичного таланту сприяло ознайомлення з творами українських поетів. Вихід найвідомішої його збірки творів «Кобзар» став свідченням того, що в українську літературу прийшов поет великого обдарування. До цієї книги ввійшли такі твори: «Сон», «Гайдамаки», «Кавказ», «І мертвим, і живим», «Катерина», «Наймичка», «Тополя», «Заповіт» тощо.

Тарас Шевченко багато подорожував Україною (Полтавщина, Київщина, Волинь, Поділля), записував народні пісні, малював архітектурні й історичні пам'ятки, портрети і краєвиди. Творчість Тараса Шевченка проінята любов'ю до Бога. Він глибоко вірив, що є Сила, якій треба поклонятися, Сила, яка врятує світ від морального та духовного спустошення, виродження, збіднення. Цією силою є Бог. У поезії Тараса Шевченка Бог наближається до людини. Його поема про людину – це

розмова з Богом. Поет страждав, але його живила любов до Бога, до Батьківщини, прагнення до волі, до життя, невмируща віра в добро.

Великий вплив мала творчість Шевченка на літературу слов'янських народів (болгарського, чеського, польського). Він здійснив синтез української літературної мови з народною і збагатив виразальні можливості українського художнього слова.

Робота над мовним оформленням тексту

1. Знайдіть у тексті 10 прикметників. Утворіть усі форми вищого та найвищого ступенів порівняння. Наприклад: *глибокий – глибиший, більш глибокий, найглибиший, найбільш глибокий*.

2. У поданих реченнях вставте замість крапок прикметник. Наприклад: *Вірші Шевченка почав писати ще з ... (ранньої) юності («Причинна», «Нудно мені, тяжко – що маю робити»)*.

1. У 1838 р. Т. Шевченко навчався в Академії мистецтв (Петербург), де його вважали ... художником. 2. Поет страждав, але його живила любов до Бога, до Батьківщини, прагнення до волі, до життя, ... віра в добро. 3. Т. Шевченко виступив як поет-новатор, приніс із собою в українську літературу «нове слово», ... світ поезії, ... образи, картини й барви, небачене раніше багатство тем, ідей, мотивів, жанрів. 4. Ще з дитинства ... Тарас навчався читати і писати, у ... роки ним оволоділа пристрасть до малювання. 5. Він глибоко вірив, що є Сила, якій треба поклонятися, Сила, яка врятує світ від ... та ... спустошення, виродження, збіднення. Цією силою є Бог. 6. Це справжня ... натура. 7. Вихід найвідомішої його збірки творів «Кобзар» став свідченням того, що в українську літературу прийшов поет ... обдарування.

3. Від поданих іменників утворіть прикметники. Наприклад: *мова – мовний*.

<i>слово –</i>	<i>людина –</i>
<i>творчість –</i>	<i>сила –</i>
<i>література –</i>	<i>світ –</i>
<i>віра –</i>	<i>образ –</i>
<i>поезія –</i>	<i>Бог –</i>
<i>пристрасть –</i>	

4. Послугуючись тлумачним словником, з'ясуйте значення таких слів:

Спустошення, митець, пристрасть, свідчення, обдарування, новатор, виродження, збіднення, краєвид, гуманіст.

5. Складіть 3–4 речення, уживаючи такі словосполучення:

Українська література, великий поет, творчість Шевченка, найвідоміша збірка.

6. Поставте подані нижче прикметники в таких відмінках: *родовий, давальний, орудний*. Наприклад: *невмирущий – невмирущого, невмирущому, невмирущим*.

Народний, історичний, архітектурний, соціальний, духовний, слов'янський, шкільний, людський, талановитий, срібний, чутливий, вразливий.

7. Поясніть різницю у відмінках значення синонімів. До кожного з синонімів доберіть відповідні іменники. Наприклад: *гарний, чудовий, надзвичайний; гарний краєвид, чудовий настрій, надзвичайний силуєт*.

Великий, гігантський, колосальний; знаменитий, відомий, видатний, великий; звичайний, буденний, ординарний.

Робота над змістом тексту

I. Дайте відповіді на запитання за текстом «Тарас Григорович Шевченко».

1. Ім'я якого поета огорнено любов'ю українського народу?
2. Що приніс Т. Шевченко в українську літературу?
3. Яка пристрасть оволоділа Тарасом Шевченком у дитячі роки?
4. Які риси характеру виявлялися в поета ще з дитячих років?
5. Коли почав писати вірші Т. Шевченко?
6. Яку назву має найвідоміша збірка поета?
7. Які твори увійшли до збірки «Кобзар»?
8. Чи вірив Тарас Шевченко в Бога?
9. На літературу яких народів мала вплив творчість Т. Шевченка?

II. Кожне речення тексту спочатку прочитайте мовчки, а потім, не підглядаючи у текст, повторіть уголос.

III. Розкажіть про Тараса Шевченка – художника. Назвіть картини, які він намалював.

IV. Сформулюйте одним реченням сутність творчості Тараса Шевченка.

V. Візьміть участь у діалозі на тему «Роль митців в історії нації».

VI. Складіть власний мікротекст на тему «Видатний поет (письменник) мого народу».

Робота над компресією тексту

1. Аналізуючи текст, відповідайте на запитання. Для відповідей послуговуйтеся виразами, поданими справа.

Як називається текст?	Текст називається..., має назву
Чому присвячений текст?	Текст присвячений.....
Про що йдеться у вступі?	У вступі говориться (йдеться) про...
Скільки смислових частин має основна частина?	Основна частина складається з...
Що з'ясується в основній частині тексту?	В основній частині тексту розглянуто (подано, з'ясовано)
Про що говорить автор у висновку?	У висновку йдеться про... У висновку автор говорить про те, що...

2. Визначте вступ, основну частину, висновок тексту. Укажіть кількість смислових частин статті.

3. Перекажіть ті частини тексту, де мова йде про: 1) призначення поета; 2) Тараса Шевченка як новатора; 3) дитинство Шевченка; 4) навчання в Академії мистецтв; 5) збірку творів «Кобзар».

4. Прочитайте речення. Дотримуйтеся вказаного синтагматичного членування.

Тарас Шевченко глибоко вірив / що є Сила / якій треба поклонятися / Сила / яка врятує світ від морального та духовного спустошення / виродження / збіднення.

У поезії Тараса Шевченка / Бог наближається до людини.

Його поема про людину / це розмова з Богом.

Поет страждає / але його живила любов до Бога / до Батьківщини / прагнення до волі / до життя / невмируща віра в добро.

9. Складіть діалог на тему «Мій улюблений поет».

Текст №2

Філософські глибини поезії Тараса Шевченка

Тарас Шевченко – унікальна творча постать не лише тим, що він поет, національний пророк, «перший історик», а й тим, що він став духовним батьком відроджуваного українства. Власне філософська проблематика утворюється передовсім системою таких моральних категорій, як життя та смерть, віра, надія, любов, сумління тощо. Філософське світосприйняття Шевченка належить до того ряду, що в українській філософії можна охарактеризувати як «філософію трагедії» – прийняття на себе трагедії буття рідного народу, України.

Шевченко як поет-філософ у центрі поставив людину. Людина... А навколо неї природа, історія, релігія – усе це має значення лише у співвіднесеності з людиною. Творчість Шевченка – велика поема про людину. Природа наближається до людини, зливається з нею, передаючи їй болі й радіці, відтінки і почування.

Окрім того, світ України для Т. Шевченка утворюють два головних компоненти – це світ українського села і світ козаччини. Якщо світ козаччини минуле, то світ села – позачасовий, як світ органічно пов'язано з ним природи з її вічним циклічним життям. Світ села – це передовсім світ сакрального ідеалу, що відтворює модель України як ідеальної цілісності.

Село! І серце одпочине.

Село на нашій Україні –

Неначе писанка село,

Зеленим гаєм поросло.

Цвітуть сади; біліють хати,

А на горі стоять палати,

Неначе диво, А кругом

Широколисті тополі,

А там і ліс, і ліс, і поле,

І сині гори за Дніпром.

Сам Бог витає над селом.

Таке зображення для поета є узагальненим образом ідеального світу людини загалом. Однак поряд із цим світ села для Тараса Шевченка – це світ конфліктний. Україна сприймається ним як край, сповнений суперечностей, що зумовлюють неможливість існування людини в сучасному поетові стані.

Суттєво, що таким же конфліктним уявляється поетові й минуле, яке уособлює світ козачтва. Гетьманщина – важливий період козачтва – постійно зображується як форма ідеального існування. У вірші «Сон» старий дідусь говорить про неї як про «Божий рай». Чигирин – стара козацька столиця – це святе і славне місто. Та для Шевченка в українській історії нема і не могло бути «золотого віку», оскільки історія є неперервною. Минуле не протистоїть сучасному, є «тепер і тут». Якщо трагічним є сучасне, то не менш трагічне і минуле. Гострий біль за минуле рідного краю переповнює поезію Тараса. «Мій краю прекрасний, розкішний, багатий! Хто тебе не мучив? Якби розказати про якого-небудь одного магната історію-правду, то перелякати саме некло можна».

Отже, і в минулому, і в сучасному поет не бачить «золотого віку», але

ідеальний світ не зникає з поля зору поета. Він переноситься в жадане майбутнє, осмислюючи себе у функції поета-пророка, який творить картину порятунку прийдешнього золотого віку. Світ ідеальної спільності, зародки якого є і в минулому, і в сучасному Україні, вбачається Шевченкові абсолютно панівним у її майбутньому. Це – світ, звільнений від сил зла, від національної та політичної залежності.

Образ ідеалу малюється Тарасом Шевченком як стан, де пануватиме братерське ставлення вільної людини до людини. Нормою ідеального існування є принципи, «щоб укупі жити з братом добре добро певне познати, не ділити». На противагу суспільству, де люди розділені з огляду на суспільний статус, багатства, ранги, привілеї, де панує фальшива наука і фальшива філософія, що обґрунтовує цей ненормальний стан речей, він кличе: «Розкуйтеся, братайтеся». Обніміте ж, брати мої,

Найменшого брата, –

Нехай мати усміхнеться,

Заплакана мати.

Благословить дітей своїх

Твердимі руками

І діточок поцілує

Вольними устами.

Отже, Тарас Григорович Шевченко – видатний український письменник, поет, прозаїк, драматург та етнограф. 278-роччю його творчість достатньо широка за своїм контекстом. Зокрема у своїх поезіях, український геній сформував свою філософську концепцію та програму створення ідеального суспільства. Для нього важливе братерство, тобто демократія, якої не було раніше, відтак уся українська історія – це шлях до справжньої справедливості та рівноправ'я.

Мовне оформлення тексту

1. Поясніть значення виділених прикметників і словосполучень у пропозованих реченнях.

1. Тарас Шевченко – **унікальна** творча постать не лише тим, що він поет, національний пророк, «перший історик», а й тим, що він став **духовним батьком** відроджуваного українства; 2. Творчість Шевченка – **велика поема** про людину; 3. Світ **ідеальної спільності**, зародки якого є і в минулому, і в сучасному Україні, вбачається Шевченкові абсолютно **панівним** у її майбутньому; 4. Зокрема у своїх поезіях, український геній сформував свою **філософську концепцію** та програму створення ідеального суспільства.

2. Від поданих слів утворіть за допомогою суфіксів прикметники; суфікси виділіть. Наприклад: *ідеал* – **ідеальний**.

Поет, етнограф, геній, суспільство, ідеал, брат, людина, вік, період, столиця, місто, історія, правда, дух, батько, пророк, демократія.

3. Перевірте свою грамотність. Вставте пропущені літери в поданих прикметниках.

Українс...кий, сумлі...ий, коза...ина, жи...евий, ближн...й, мужн...й, пр...добрий, пол...вий, пр...великий, здорове...ий, пр...дорожній, пр...звище.

4. Знайдіть у тексті речення з поданими іменниками. Випишіть ці іменники з прикметниками, що знаходяться поряд. Складіть із ними речення.

Геній, історія, справедливість, ставлення, людина, спільність, світ, край, образ, народ.

Робота над змістом тексту

1. Читайте текст з олівцем. Підкресліть однією лінією зовсім невідомі для вас слова, а хвилястою ті, які можна зрозуміти з контексту або за відомими вам коренями.

2. Прочитайте виразно текст. Визначте тему, головну думку тексту. Випишіть ключові слова й словосполучення, що передають тему тексту. Визначте тему й основну думку тексту, запишіть цю думку одним реченням.

3. Назвіть засоби зв'язку між реченнями. Визначте тип мовлення, стиль тексту.

4. Прочитайте подані речення. Сформулюйте власну позицію щодо висловленої думки.

Шевченко як поет-філософ у центрі поставив людину. Людина... А навколо неї природа, історія, релігія – усе це має значення лише у співвіднесеності з людиною. Творчість Шевченка – велика поема про людину. Природа наближається до людини, зливається з нею, передаючи їй болі й радіці, відтінки й почування.

5. Виокремте основні філософські ідеї Тараса Шевченка. Напишіть коротку розповідь про власні філософські погляди. Оголосіть їх перед аудиторією.

6. Зберіть «розсіпаний» текст так, щоб із нього вийшли завершені речення.

Тарас Шевченко, постать, творчий, унікальний. Духовний, українство, відроджений, батько. Філософський, надія, таких утворюється, віра, цінностей, моральний, як, проблематика, категорій. Шевченко, людина, у центр, поставив.

Робота над компресією тексту

1. У поданому тексті визначте мікротеми та їх межі.

2. Виділіть у тексті основні компоненти його логічної структури: назву, вступ, основну частину, висновки.

3. Згорніть подані речення.

Образ ідеалу малюється Тарасом Шевченком як стан, де пануватиме братерське ставлення вільної людини до людини. Нормою ідеального існування є принципи, «щоб укупі жити з братом роби добро певне познати, не ділити». На противагу суспільству, де люди розділені з огляду на суспільний статус, багатства, ранги, привілеї, де панує фальшива наука і фальшива філософія, що обґрунтовує цей ненормальний стан речей, він кличе: «Розкуйтеся, братайтеся».

4. Співвіднесіть частини тексту з пунктами поданого простого плану.

План

1. Моральні категорії філософії.

2. Центр філософії Тараса Шевченка.

3. Компоненти світу у філософії Т. Шевченка.

4. «Золотий вік» у минулому й сучасному.

5. Образ ідеалу з погляду Тараса.
6. Філософська концепція ідеального суспільства.
5. Виділіть у тексті крупні смислові частини. Скажіть, про що йдеться в кожній із частин. Складіть простий називний план тексту.
6. Уважно прочитайте кожне речення в тексті. Виконайте такі завдання.
 - 1) У поданому тексті відзначте ті речення, які мають надлишкову інформацію.
 - 2) Прочитайте варіант тексту без надлишкової інформації.
 - 3) Прочитайте перший варіант тексту, відзначте речення, які мають основну інформацію.
 - 4) Розбийте текст, що висвітлює тему, на підтеми.
 - 5) Складіть план із названих підтем.
 - 6) Знайдіть частини, що відповідають кожному пункту плану.
 - 7) Прочитайте план тексту.
 - 8) Повторіть цей матеріал мовчки.
 - 9) Передайте основний зміст всього тексту, користуючись опорними словами.

Текст №3

Україна й українці у творчості Т. Шевченка

Слово «Україна» – одне з найчастіше вживаних у поезії Тараса Шевченка. Почуття любові до рідної землі висловлено з великою силою пристрасті. Шевченко був сином свого народу і прагнув його визволення. Ніколи і ні в чому не підносив поет свій народ над іншими, не шукав у ньому рис, які були б властиві йому і більше нікому. Він був просто Людиною, знав свій обов'язок перед вселюдською сім'єю народів.

Ім'я Тараса Шевченка давно вже стало символом духовного здоров'я, художньої сили народу, його краси і мужності, совісті на терені історичної боротьби в ім'я справедливості. Велич душі народної сонцем засяяла з космічних орбіт Шевченкового слова. Геній поета належить усьому українському народові. Бог, Любов, Україна – усе це становить суть творчості Митця: Я так її, Я так люблю Мою Україну убогу...

Т. Г. Шевченко народився в Україні. Тут минуло його дитинство серед вишневих садків і струнких тополь, серед людей, красивих душею, добрих і співучих. Добро і зло він бачив на землі свого дитинства, відчував свою єдність з Україною, з її народом. Він справді виїшов із народу, жив із народом, всіма своїми думами і почуттями був із ним міцно й нерозривно пов'язаний.

Україна й українці – це ті образи, які невід'ємні від усієї творчості Т. Шевченка, прямо чи опосередковано вони присутні в усіх його творах. У ранніх творах вони мрійливі, емоційні, працелюбні, терплячі. У більш пізніх – стражденні, заклопотані.

Поет був ворогом будь-якої обмеженості, вважаючи, що здобутки кожної національної культури є здобутком усього людства. Закликає українців навчатися так, як треба, щоб у них була своя мудрість, проте щоб вони вивчали кращі здобутки світової науки та культури:

*Учітесь, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь.*

*Доля України для поета не була байдужою, про що він із болем пише:
Та не однаково мені,
Як Україну злії люди
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені.*

*Шевченка висилали на заслання, не дозволяли жити в Україні, яку він любив, проте він твердо вірив, що: На оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі.*

Поет уявляв собі «сім'ю вольну, нову» народів, де оживе природа й оживуть люди, де не буде ніякого гноблення, а пануватиме воля і братерство.

Мовне оформлення тексту

1. Слухайте текст. Записуйте його. Підкресліть прикметники. Визначте рід, число, відмінок у записаних словах.

2. Випишіть із тексту слова у два стовпчики, де кількість літер і звуків збігаються і навпаки. Наприклад: *єдність* [й'едн'іс'т'] – 7 звуків, 7 літер.

3. Чи знаєте ви значення цих слів та сполучень? Перевірте себе за словником.

Цурається, символ духовного здоров'я, супостат, терени історичної боротьби, лукавий, опосередкований, пристрасть.

4. Знайдіть у тексті слова, ужиті в переносному значенні. З якою метою використовує їх автор?

5. Перевірте свою грамотність. Уставте пропущені літери (знаки) на місці крапок.

В...ликий, визволе...я, обов...язок, вселюде...кий, сім...я, ім...я, в...шневий, почу...я, справ...дливий.

6. Доберіть синоніми до виділених слів.

1. Шевченко був сином свого народу і прагнув його визволення. 2. Тут минуло його дитинство серед вишневих садків і струнких тополь, серед людей, красивих душою, добрих і співучих. 3. Геній поета належить усьому українському народові.

Робота над змістом тексту

1. Прочитайте текст. Запишіть ключові слова з тексту, обґрунтуйте їх роль у розкритті змісту. Сформулюйте запитання для одногрупників за змістом прочитаного.

2. Визначте тему й основну думку тексту. Доберіть заголовок, відбивши в назві основну думку висловлювання.

3. Дайте відповіді на запитання викладача повними реченнями.

– Чи підносив Т. Шевченко свій народ над іншими?

- Що становить суть творчості Тараса Шевченка?
- Чи закликав Шевченко людей до навчання?
- Чи був Шевченко на засланні?
- Яким уявляв Шевченко майбутнє свого народу?

4. Прочитайте текст кілька разів, щоб він звучав правильно і чітко. Запишіть читання тексту на аудіоносії.

5. Напишіть твір-мініатюру про поета (письменника), який творчістю служить своєму народові.

Робота над компресією тексту

1. Поставте питання до кожного абзацу. Запишіть запитання та відповідь на нього, обравши з тексту основну інформацію. Записані вами відповіді будуть вважатися тезовим планом тексту.

2. Проаналізуйте текст, використовуючи конструкції, що подані нижче.

Текст називається...	Описується (що?)
Присвячений (чому?)	Автор доводить (що?)
Написаний на тему (яку?)	Розкриває (що?)
У тексті мова йде (про що?)	Робить висновки (про що?)

3. Випишіть із кожного абзацу ключові слова. Визначте інформаційний центр кожного речення, підкресліть його хвилястою лінією. З опорою на інформативні центри складіть питання до кожного речення, запишіть їх.

4. Прочитайте текст. Яке слово чи словосполучення можна використати як заголовок поданого тексту?

5. Складіть цитатний план на матеріалі тексту «Україна й українці у творчості Тараса Шевченка», використовуючи цитати з поетичних творів.

Самостійна робота

Студентам-іноземцям, які вивчають українську мову, необхідно ознайомитися з творчістю великого українського поета. Для прочитання обираються найбільш відомі та знакові твори автора («Причинна», «Минають дні, минають ночі...», «Доле, де ти! Доле, де ти?», «Чи ми ще зійдемося знову?..», «Мені однаково...», «Зоре моя вечірняя...», «Садок вишневий коло хати» тощо), в яких відображені світоглядні позиції Кобзаря, його бачення світу, що продукує мовну картину світу українського народу.

Причинна (уривок)

*Рече та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолю верби гне високі,
Горами хвилю підійма.*

*І блідий місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядає,
Неначе човен в синім морі,
То виринає, то потонає.*

*Ще треті півні не співали,
Ніхто нігде не гомонів.*

Коментарі: *підійма* – розмовна, коротка форма від дієслова *підіймає*; *сич* – хижий птах бурого кольору родини совиных; *гай* – невеликий, переважно листяний ліс.

* * *

*Минають дні, минають ночі,
Минає літо. Шелестить
пожовкле листя, гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить.
І все заснуло, і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюсь...
Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої;
Коли доброї жаль, боже,
То дай злої, злої!
Не дай спати ходячому,
Серцем замирати
І гнилою колодою
По світу валятися.*

*Сичі в гаю перекликались,
Та ясен раз у раз скрипів.*

*А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинай
І світ запалити!
Страшно впасти у кайдани,
Умирати в неволі,
А ще гірше – спати, спати,
І спати на волі –
І заснути навек-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого, однаково,
Чи жив, чи загинув!
Доле, де ти! Доле, де ти?
Нема ніякої;
Коли доброї жаль, боже,
То дай злої! злої!*

Коментарі: *волочитися* – тягтися поверхню будь-чого; бродяжити без потреби; *колода* – стовбур зрубаного дерева, очищений від гілля; про неповоротку, незграбну, нечуйну людину; *кайдани* – залізні ланцюги з кільцями на руках в'язнів; у переносному значенні те, що зв'язує людину, позбавляє її волі.

* * *

*Чи ми ще зійдемося знову?
Чи вже навіки розійшлись?
І слово правди і любові
В степи і дебри рознесли!
Нехай і так. Не наша мати,
А довелось поважати.
То воля Господа. Годіть!*

*Смиріться, молитесь Богу
І згадайте один другого.
Свою Україну любіть.
Любіть її... Во время люте,
В останню тяжскую минуту
За неї Господа моліть.*

Коментарі: *дебри* – хащі; *Господь* – одна з назв Бога у християн; *лютий* – хижий, кровожерливий, злий, жорстокий, нещадний.

* * *

*Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні.
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині –
Однаковіснько мені.
В неволі виріс між чужими,
І неоплаканий своїми,
В неволі, плачучи умру,
І все з собою заберу,
Малога сліду не покину
На нашій славній Україні,*

*На нашій – не своїй землі.
І не пом'яне батько з сином,
Не скаже синові: «Молись.
Його замучили колись».
Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні...
Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окрадену, збудять...
Ох, не однаково мені.*

Коментарі: *однаковіснько* – зменшено-пестлива форма від *однаково*;

молитися – звертатися до Бога, святих із проханням, подякою, проказувати слова молитви, благи, дуже просити; *приспати* – викликати сон у кого-небудь, змушувати спати, навівати сон пісню, гіпнозом; *окрадений* – позбавляти будь-чого, матеріальних та духовних цінностей, залишати без нічого.

Княжна (уривок)

*Зоре моя вечірня,
Зійди над горою,
Поговорим тихесенько
В неволі з тобою.
Розкажи, як за горою
Сонечко сідає,
Як у Дніпра веселочка
Воду позичає,
Як широка сокорина
Віти розпустила...
А над самою водою*

*Верба похилилась;
Аж по воді розіслала
Зелені віти,
А на вітах гойдаються
Нехрещені діти.
Як у полі на могили
Вовкулак ночує,
А сич в лісі та стрісі
Недолю віщує.
Як сон-трава при долині
Вночі розцвітає...*

Коментарі: *веселка* – дугоподібна різнобарвна смуга, яка з'являється в атмосфері внаслідок заломлення сонячних променів у краплинах дощу; райдуга; *позичати* – брати щось у борг у кого-небудь; *сокорина* – високе листяне дерево родини вербових із добре розвиненою кроною; чорна тополя; *віти* – відгалуження дерева або трав'янистої рослини; гілки; *нехрещений* – той, над яким не було здійснено обряду хрещення, якого не хрестили, який не належить до християн; *вовкулак* – вовк, за народними повір'ями, людина, що обертається на вовка.

N. N.

*Сонце заходить, гори чорніють,
Пташечка тихне, поле німіє,
Радіють люде, що одпочинуть,
А я дивлюся... і серцем лину
В темний садочок на Україну.
Лину я, лину, думу гадаю,
І ніби серце одпочиває.
Чорніє поле, і гай, і гори,*

*На синє небо виходить зоря.
Ой зоре! зоре! – і сльози кануть.
Чи ти зійшла вже і на Україні?
Чи очі карі тебе шукають
На небі синім? Чи забувають?
Коли забули, бодай заснули,
Про мою доленьку щоб і не чули.*

Коментарі: *люде* – застаріла форма від *люди*; *линати* – плавно, легко летіти; рухатися вперед із великою швидкістю; поширюватися в просторі; *дума* – те, що з'являється внаслідок міркування, продукт мислення, припущення, передбачення, намір, замисел, задум.

Подражаніє

*Посаджу коло хатини
На wspomин дружині
Яблуньку, і грушеньку,
На wspomин єдиній!
Бог дасть виростуть. Дружина
Під древами тими
Сяде собі в холодочку
З дітками малими.*

*А я буду груші рвати,
Діткам подавати...
З дружиною єдиною
Тихо розмовляти.
«Тойді, серце, як бралися,
Сі дерева садив я...
Щасливий я!» «І я, друже,
З тобою щаслива!»*

Коментарі: *древа* – застаріла форма від *дерева*; *холодочок* – зменшено-пестлива форма від *холодок*, затінене місце, затінок, тінь, прохолода; *тойді* – застаріла форма від *тоді*; *сі* – застаріла форма від *ці*; *серце* – ласкаве звертання до коханої.

Завдання до тексту поезій

1. Прочитайте вірші Т. Г. Шевченка та коментарі до них.
2. Розставте словесні та логічні наголоси, попрацюйте над партитурою текстів (паузи, інтонаційні малюнки).
3. Сформулюйте тему кожної поезії.
4. Вивчіть напам'ять дві поезії Т. Г. Шевченка, продекламуйте їх своїм однокласникам.
5. Визначте, чим поезії українського митця близькі Вам як представникові іншої культури.
6. Прочитайте переклади «Заповіту» Т. Г. Шевченка європейськими мовами. Знайдіть смислові та стилістичні відтінки, що з'явилися, або втрапилися під час перекладу. Спробуйте перекласти вір українського митця рідною мовою.

MY TESTAMENT

(англійська мова; переклад *Джона Вейра*)

When I am dead, bury me
In my beloved Ukraine,
My tomb upon a grave mound high
Amid the spreading plain,
So that the fields, the boundless steppes,
The Dnipro's plunging shore
My eyes could see, my ears could hear
The mighty river roar.
When from Ukraine the Dnipro bears
Into the deep blue sea
The blood of foes ... then will I leave
These hills and fertile fields --

I'll leave them all and fly away
To the abode of God,
And then I'll pray ... But till that day
I nothing know of God.
Oh bury me, then rise ye up
And break your heavy chains
And water with the tyrants' blood
The freedom you have gained.
And in the great new family,
The family of the free,
With softly spoken, kindly word
Remember also me.

LE TESTAMENT

(французька мова; переклад *Анрі Абріля*)

Quand je mourrai, enterrez-moi
Au milieu de nos plaines,
Sur un tertre au milieu des steppes
De ma si douce Ukraine,
Pour que je voie les champs immenses,
Les rives escarpées,
Que je puisse entendre le Dniepr
Mugir à mon côté.
Quand le fleuve, loin de l'Ukraine,
Dans la mer bleue profonde
Versera le sang ennemi,
Je quitterai ce monde,
Champs et collines... Volerai

Au royaume de Dieu
Pour prier... Mais en attendant,
Je ne connais pas Dieu.
Enterrez-moi et dressez-vous,
Brisez les fers maudits,
Arrosez votre liberté
Du sang de l'ennemi!
Et que dans la grande famille,
Délivrée de ses chaînes,
Avec des mots doux et paisibles
De moi l'on se souviene.

TESTAMENTO

(іспанська мова; переклад *Сесара Арконада і Федіра Кельїна*)

Cuando yo muera, enterradme
En una tumba alla arriba,
Sobre un cerro que domine
Toda mi Ucrania querida.
Que inmensos campos se vean,
Y al Dniéper con sus colinas
Que se le vea y que se oiga
Cómo ruge y cómo grita.
Cuando el Dniéper desde Ucrania
Al mar azul lleve en clamor,
De todos sus enemigos,
La sangre, entonces yo

Dejaré campos y montes
Y he de volar hasta Dios
Para rezar. Y antes de esto
A Dios no conozco yo.
Y después de sepultarme
Alzaos, romped las cadenas,
Rociad con sangre enemiga
La libertad, que es tan vuestra.
Y a mi, en la familia nueva
No me olvidéis, acordaos
Con palabras dulces, buenas.

7. Розкажіть про одну з найвизначніших постатей поетів Вашої країни, що мали значення для становлення національної культури. Прочитайте улюблений вірш із його поетичної спадщини. Спробуйте перекласти уривок українською мовою або передати зміст прозою. Розгляньте ілюстрації до поетичних творів Т. Г. Шевченка. Сформулюйте думку про те, чи відповідає зміст поезій представленим українським реаліям.

Отже, запропонована система роботи сприяє формуванню соціокультурної компетентності студентів, удосконаленню умінь та навичок розуміння текстів культурологічного спрямування.

УДК 371:811.161.2

Т. М. Мішеніна

ВИВЧЕННЯ СЛОВОТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АФІКСОЇДІВ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ У ЗМІСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Мішеніна Т. М. Вивчення словотворчого потенціалу афіксоїдів в українській мові у змісті фахової підготовки майбутніх філологів.

У статті розкрито словотворчий потенціал афіксоїдів в українській мові у змісті фахової підготовки майбутніх філологів: статус афіксоїдів, вплив афіксоїдів на посилення аглютинативних тенденцій в українській мові. Розроблено систему завдань, спрямованих на вивчення словотворчого потенціалу афіксоїдів у змісті навчальних дисциплін науково-предметної підготовки.

Ключові слова: афіксоїд, префіксоїд, суфіксоїд, словотворчий потенціал, майбутні вчителі філологічних спеціальностей.